

ПРОФЕСІЙНА САМОСВІДОМІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ФАХІВЦЯ ЯК РЕГУЛЯТОР ПОВЕДІНКИ І ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФЕСІОНАЛА

Овчаренко Зоя Петрівна

Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Термін «особистість» має в психології кілька різних значень. Г. Олпорт визначає особистість як те, що індивідуум становить насправді - внутрішнє дещо, яке детермінує характер взаємодії людини зі світом.

У розумінні Е. Еріксона особистість протягом життя проходить низку психосоціальних криз, і його особистість постає як функція результатів кризи.

Д. Келлі розглядав особистість як властивий кожному індивідууму унікальний спосіб усвідомлення життєвого досвіду. А. Бандура розглядав особистість у вигляді складного паттерна безперервного взаємовпливу індивідуума, поведінки і ситуації.

Останнім часом виникають нові підходи, генетично пов'язані із зазначеними, але до них не зводяться: особистість як вищий рівень самосвідомості (В. В. Столін), особистість як інобуття в діяльності і свідомості інших (А.В. Петровський), особистість як система смислових утворень (А.Г. Асмолов, Б.С. Братусь). У всіх підходах можна виділити деякі загальні положення (А.С. Шаров, 2000).

1. Особистість людини і його структура розглядаються по відношенню до життєдіяльності і у зв'язку з саморегуляцією (А. Бандура, Л.І. Божович, Б.Б. Косов, Г. Олпорт, Д. Роттер, З. Фрейд, А.І. Щербаков, В.А. Ядов та ін.)

2. При розгляді і аналізі структури особистості людини все більшого значення надається психологічним механізмам регуляції життєдіяльності (А. Адлер, Л.І. Анциферова, Б.С. Братусь, А.В. Петровський, В.І. Слободчиков, З. Фрейд, В.А. Ядов та ін).

3. Визначаються рівні регуляції людиною своєї життєдіяльності (П. Жане, Ш. Надірашвілі, Г. Олпорт, В.А. Ядов та ін.)

Основною рушійною силою життєдіяльності людини є прагнення до значущості власного «Я». Воно має багато проявів, опис яких залежить від наукової позиції автора і його поглядів на сутність людини. А.С. Шаров використовує термін «прагнення до власної значущості». Таке прагнення до власної значущості особистості може бути реалізовано різними способами в залежності від зовнішніх і внутрішніх умов. (А.С. Шаров, 2000)

Ідею взаємодії особистості і професії можна зустріти в багатьох концепціях професійної компетентності. В них професійно значущі особистісні властивості «вписані» в контекст діяльності.

Теорія діяльності як організуюча рамка чітко проявляється в сучасних дослідженнях психологічної готовності до професійної діяльності.

Традиційно психологічна готовність визначається як установка - особливий психічний стан, що є цілісним проявом особистості (Н. Левітв, 1969; М.А. Котик,

1981; К.К. Платонов, 1984; Б.Ф. Ломов, 1984; В.І. Виноградов, 1996 та ін.). Це відображено в такому визначенні: «Професійна готовність це суб'єктивний стан особистості, яка вважає себе здатною і підготовленою до виконання певної професійної діяльності та прагне її виконати» (К.К. Платонов, 1984, с.105) Останнім часом психологічну готовність частіше розглядають як цілісну систему функціонально-особистісних утворень (В.Д. Шадриков, 1982; А.А. Деркач, 1986 та ін.), що включає мотиваційну і операційну складові. І тут чітко проявляється роль такої структури, яка в нашому випадку виступає як «професійна спрямованість» (С.А. Ніколаєнко, 1985; М.М. Демиденко, 1996; О.Б. Дмитрієва, 1997) або «активно-позитивне відношення до професії, інтерес до неї» (М.І. Дьяченко, 1976; А.П. Авдеева, 1995). Ця складова опосередковується уявленнями про професію: знанням про її зміст, інформацією про особистісні особливості професіоналів.

Т.К. Піддубна (1998) пропонує таке виявлення форм професійного розвитку в залежності від рівнів психологічної регуляції.

Перший рівень - виконавський, що передбачає спрощену побудову самої діяльності, що не виходить за рамки посадових інструкцій.

Другий рівень - рівень планування, пов'язаний з більшою широтою і глибиною уявлень про діяльність, ієрархизуванням її структури, але має нечіткий характер. «Тут можлива часткова дезадаптація фахівця в силу того, що закономірності глибшого уявлення про професійну діяльність, що відкриваються, викликають до життя нові вимоги, які і сама людина пред'являє до професії, і професія починає пред'являти до людини». Подолання дезадаптації може досягатися як через знаходження нового сенсу в діяльності і зміни ставлення до неї (варіант особистісного зростання), так і переходом на перший рівень здійснення діяльності, що сприяє особистісному зростанню професіонала.

Третій рівень здійснення діяльності - рівень проектування, характеризується переходом до принципово нового розуміння побудови професійної діяльності як цілісної освіти. Він характеризується системним уявленням про діяльність, радістю творчості. Таким чином, якщо на перших двох рівнях виконання діяльності особистісні та професійні якості існують незалежно, то на третьому рівні відбувається їх взаємо доповнення, взаємообумовленість (К. Поддубная, 1998, с. 16-18)

Література:

1. Антипов Г.А. Философская рефлексия и проблемы идеального// Проблемы рефлексии. Современные комплексные исследования. - Новосибирск: «Наука», 1987.
2. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. - М.: Политиздат, 1975.

3. Поддубная Т.К. Динамика когнитивных компонентов профессионального самосознания студентов-психологов в процессе обучения. - Дис. канд. психол. наук. -М., 1998.